

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО СКОПЈЕ
Историско-филолошки оддел
Книга 4 (1951), № 1
ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE PHILOSOPHIE DE L'UNIVERSITÉ DE SKOPJE
Section historico-philologique
Tome 4 (1951), № 1

Јов. Ф. Трифуноски

ЗА ТОРБЕШИТЕ ВО ПОРЕЧИЕТО
НА МАРКОВА РЕКА

Jov. F. Trifunski

LES „TORBECHI“ DU BASSIN
DE LA RIVIERE MARKOVA

Скопје — Skopje
1951

ЈОВ. Ф. ТРИФУНОСКИ

ЗА ТОРБЕШИТЕ ВО ПОРЕЧИЕТО НА МАРКОВА РЕКА

1. Број и пошкело¹⁾

Во поречието на Маркова Река (десна притока на Вардар), по мои испитувања од 1950 година, вкупно има 115 родови со 738 куќи муслимански Македонци, кои останатото население ги вика Торбеша. Торбешите се сконцентрирани како исклучително население во седум планински и брдски села. Селата се меѓу себе близу поредени и тие се: Држилово (108 к), Горогледа (12 к), Елово 143 к), Умово (132 к), Цветово (112 к), Долно Количане (131 к) и Пагаруша (60 к). Крајот во кој лежат споменатите села добил име Торбешаја. Во поново време Торбешите од овие села се ширеле и во други населби околу Маркова Река и во нив тие живеат измешани со муслимански Албанци, православни Македонци и Цигани. Таков е случајот со селата Батинце (има 31 торбешка куќа), Љубош (има 4 торбешки куќи) и Горно Лисиче (има 5 торбешки куќи).

Општа е појава да е торбешкото население доста оскудно со традиција. Но во едно се сложуваат сите нивни кажувања: дека Торбешите во поречието на Маркова Река не се старинци (со исклучок на еден род со една куќа во село Пагаруша) и дека пред втората половина на 18 век во денешнава област немало нивни доселеници. Меѓу Торбешите денес има само 4 рода со 18 куќи кои не се од словенско потекло. Но они се сега, поради заедничките брачни врски и заедничкиот живот со словенските Торбеша, толку изедначени, што не е можно веќе да се одделуваат во посебна етничка група.

За појасна прегледност, торбешкото население на приложенава таблица е поделено по области и места од кои се доселувало.

Општ преглед на потеклото на торбешките родови

а) Торбеша со словенско потекло:

I. Старинци . . . . . 1 род со 1 куќа

¹⁾ Овој прилог е изработен врз теренски испитувања вршени по сите торбешки села.

II. Доселеници:

1. Од Долна Река воопшто	57	родови со	308	куќи
село Жеровница	29	”	”	179
село Ростуша	2	”	”	26
село Видуше	3	”	”	22
2. „Од Дебарско“ или „дебарска страна“	3	”	”	21
село Умово „во Дебарско“ (?)	11	”	”	124
3. „Од Река“ (Долна или Горна ?)	3	”	”	35
4. Од Горна Река	1	”	”	3
5. Од Корча	1	”	”	1
		сè	110	родови со 719 куќи

б) Торбешите со несловенско потекло:

1. Од Албанија воопшто	1	род со	7	куќи
2. Од Калис во Северна Албанија	1	”	”	6
3. Од Овче Поле	1	”	”	2
4. Од околицата на Пек (Метохија)	1	”	”	3

сè 4 рода со 18 куќи

вкупно 115 родови со 738 куќа

2. Време на доселувањето

Населувањето на торбешките доселеници, од кои во ди потекло денешното население во поречието на Маркова Река, почнало во втората половина на 18 век и траело до средината на 19 век. По народното предание, во втората половина на 18 век се наведува дека се доселиле претци од околу 41 денешен род. За околу 28 родови не се знае сигурно дали нивните претци дошле при крајот на 18 или во почетокот на 19 век. За претците од околу 40 родови се спомнува дека се доселиле во првата половина на 19 век, додека за претци од околу 6 родови се кажува дека се доселиле околу средината на споменатиот век.

Еременски, значи, доселувањето на Торбешите траело околу сто години и оно за тој период било главно рамномерно распоредено. Од средината на 19 век завршено е доселувањето на торбешкото население и нивните села оттогaj исклучително расле со природен прираст. Едни најдоцна доселени родови по селата се познаваат и по карактеристични имиња. Така некои, откако се населиле во денешните села, од постарите родови добиле имиња Дошљаковци, Бсгалци и слично.

3. Причина за доселување

За доселувањето на Торбешите стопанските прилики немале никакво влијание. Нивните населби во поречието на Маркова Река главно лежат во зона што по својата плодност не можела да привлечува доселеници од други области.

Во времето на доселувањето Торбешите биле муслимани и затоа они во сегашнава област главно биле упатувани од страна на Турците. Познато е колку настојавале турските власти да имаат во државата што повеќе раширено население со муслиманска вера. Тоа Турците го чинеле и со населување на поедини муслимански Албанци. Спомнатото организирано населување на Торбешите се гледа и од појавата што они отспрвин како малобројни не се прибрани во една или две населби, туку се во мали групи распоредени во повеќе населени православни македонски села²⁾). Со времето Торбешите, главно со природен прираст, нараснале до денешниов број на куќи.

Некои ретки торбешки родови се доселиле уште поради тоа што во старината биле изложени на несигурност или дека биле повикувани од познаници. Но тие причини не можеле да имаат важно значење. Да се доселиле бегајќи од несигурност сум слушал едино за родовите Бегалци и Скандеровци, сега населени во село Цветово. Скандеровци во село Жировница, каде што им е старината, имале „мука од Албанците“. Затоа што биле повикани, се доселиле родовите Оцовци во село Држилово, Печковци во село Умово и уште некои други.

4. Начини на доселувањето

Еден дел од Торбешите во денешниве села се доселил непосредно доаѓајќи од старина. Кај нив спомените на местото, од кое се по потекло, биле очувани, та затоа некои од нив за родовите добиле имиња по местата и областите од кои се доселувале. Така, на пример, добиле имиња: Дебрановци, Печковци (по град Пек) и Карличовци (по населбата Карлица кај Дебар?) сега населени во село Умово; Реканци и Чајланци (место во Калис) сега населени во село Цветово; Корчовци (по градот Корча) сега населени во село Елово.

Но еден знатен дел од торбешките доселеници во сегашните села се доселиле етапно. Они најпрво зафаќале пониски полски села околу Скопје па од нив прејдувале во сегашниве брдски и планински населби. Примери за етапно доселување има разни. Родот Ацовци во Погаруша по потекло е од село Жеровница во Долна Река. Од старина они отспрвин дошле во полското село Ацево крај утокот на Маркова Река (ова село сега не постои). Тука не останале долго, туку прешле во денешнава висока населба во која им се допаднале, како велат, водата, пасиштата и шумите. Родовското име го добиле по спомнатото село Ацево во кое етапски се задржувале. Втор пагарушки род

²⁾ Спореди Материали за изучувањето на Македонија, Софија 1896, стр. 518, 519.

Чалмовци по потекло е од Долна Река. Они од старината најпрво дошле во полската село Долно Лисиче (близу утокот на Маркова Река). По кажување, тука се „уплашиле од жаби“ и имале страв децата да не им се удават во вода. Затоа бргу по доселувањето и они прешле во денешнава висока населба. Етапни доселеници има и по другите торбешки села. Печковци, кои сега живеат во Умово, пред тоа некое време се задржувале во село Драчевица (Скопско). Касањоски и Исмаилоски, кои сега живеат во Горогледа, некое време етапски живееле во Држилово. За држиловските Торбеши се кажува дека понапред се задржувале во село Добри Дол (Скопско). И еловските Торбеши понапред живееле во село Кисела Вода кај Скопје.

Доселувањето на Торбешите се вршело во мали групи и поединечно. При тоа они главно се населувале во стари православни македонски села. Тоа нивно доселување отспрвин, како изгледа, се вршело помирно, оти доселениците биле малобројни, а земја, шума и пасишта имало доволно. Но до колку муслиманските Торбеши со придојдување и природен прираст ојакнувале, до толку повеќе се судрувале интересите меѓу нив и православните македонски старинци. Таа борба се завршила со потполно истиснување на старинците. Во некои села старинците се истиснати во текот на 19 век (Елово, Цветово), а во некои подоцна (од долно Количане околу 1900 година, од Пагаруша 1946 година). Бидејќи истиснувањето на старинците се вршело постепено, тоа доселениците од нив ги примиле имињата на селата (Елово, Цветово, Пагаруша, Долно Количане) и знатен број од топографските називи (Попова Кука и Бела Црква во село Елово; Стојаново Трло во село Цветово; Под Црков во село Умово; Петровец, Петровичка Орница, Андовец, Драга, Црквиште во Долно Количане; Црква, Марчинец, Димова Орница во село Пагаруша итн.).

Во доселувањето на Торбешите интересна е тенденцијата да се врши групирање на нивните села, на родовските куќи и на имањата. Ова доселениците го чинеле веројатно за да се осеќаат појаки во новата средина и за да не бидат усамени. Затоа денес торбешките села главно меѓу себе се близу поредени, а припадниците од еден род во нив завземаат цели селски делови. Доселениците, понатаму, настојавале во една иста населба да бидат застапени припадници од исто место во старината. Така доселениците во Држилово, Пагаруша и Горогледа главно се по потекло од село Жеровница во Долна Река; во Долно Количане Торбешите се претежно по потекло од село Видуша во Долна Река; доселениците во Умово, по кажување, дојдени се од истовикано село „во Дебарско“ (?); доселениците во Цветово со мнозинство се од село Ростуше во Долна Река итн.

5. Внатрешно преселување

Во поново време торбешкото население во поречието на Маркова Река вршело по областа внатрешно преселување. Најпрво од високите посиромашни села еден нивни дел прешол во пониски и побогати населби. Така од крајот на 19 век постепено од Долно Количане четири рода (сега со 27 куќи) прешло во Батинце и еден род (сега со 1 куќа) во Љубош. Од Пагаруша пред околу сто години еден род (сега со 5 куќи) прешол во Горно Лисиче, а 1938 година еден род (сега со 3 куќи) се иселил во Љубош. Од Цветово еден род (сега со 4 куќи) се преселил во Батинце.

За внатрешното преселување на торбешкото население занимлива е и појавата што некои поединци, кои се одделуваат од задругите, се населуваат подалеку од селата на места на кои пред тоа постоеле нивни привремени сточарски станови. Така од главниот селски дел во Држилово од втората половина на 19 век изделените селани основале оддалечени маали викани Солишта и Река, а пред околу 70 до 80 години држиловските преселеници основале и посебно село Горогледа. И преселениците од Елово во втората половина на 19 век на место со сточарски колиби основале околу 3 км оддалечена маала Бела Црква, а населението од Цветово основало на ист начин оддалечени маали Лениште (основана пред околу 100 години) и Рамниште (основана 1913 година).

6. Иселување

Од почетокот на 20 век па до денес знатен број торбешки фамилии од поречието на Маркова Река сосем се иселил. Тие иселувања воделе во два правца: во Скопје и во Мала Азија. Брз основа на распитувања кај населението, досега во Скопје прешле околу 104, а во Мала Азија околу 101 торбешка фамилија. За Мала Азија нарочно голем број иселеници дале селата Држилово и Умово. Држиловските иселеници од страна на турската власт колонизирани се во планинското село Јенице во околицата на Смирна. Иселувањата во Мала Азија биле предизвикани од политички и верски причини и они главно траеле од 1912 до 1925 година. Иселувањата во Скопје се вршат и сега оти е споменатиов град значаен центар кој стално привлекува селани од соседните области.

7. За етничките претопувања

Село Батинце во поречието на Маркова Река е едно мешано село во кое живеат со еднаков број Торбешки и муслимански Албанци. Заради близината и истата вера ова население не само да го научило јазикот едно од друго, туку оно меѓу себе врши и живи крвни претопувања. Пре-

топувањето се врши на тој начин што торбешките девојки се мажат за Албанци и Албанките за Македонци, односно Торбеши.

Во торбешкото село Држилово се населил албански род Оцовци, во торбешкото село Цветово се населиле албански родови Чајанци и Реканци, а во торбешкото село Умово се населил албански род Печковци. Заради малобројноста, споменатите албански родови денес се потполно слави-зирани. Спротивно се случило со еден торбешки род во сегашното албанско село Света Петка: во ова село во првата половина на 19 век се доселил торбешки род Алилар, кој до денес се поалбанчил.

Освен покажаните примери, други женидбени врски меѓу Торбешите на една и Албанците на друга страна се сосем ретки³⁾.

Иако се доселиле како муслимани, во поречието на Маркова Река Торбешите долго време не се држеле по сите муслимански верски прописи. Се кажува дека нивните стари палеле свеќи по црквиштата, празнувале поважни православни празници; жените им се носеле како и понапред итн. Затоа државната власт од Скопје увидела штета од толкава нивна верска слобода, па од околу 1878 година по торбешките села испратила оци и соградила џамии. Но и покрај тоа процесот на исламизација кај Торбешите не е толку извршен колку, на пример, кај околните Албанци. На екскурзиите 1950 година забележав дека во торбешките села џамиите се мошне запуштени и нив селаните уште од понапред слабо ги посетувале. Понатаму, торбешките Муслимани лабаво ги држат верските прописи за Рамазан⁴⁾; жените пред странци ретко се сокриваат; времето го одредуваат по некои христијански празници (Гурѓовден, Петровден, Митровден, Нова Година, Благовец) и главно сите Торбеши знаат дека некогаш нивните претци биле христијани. Споменатата лабавост во верата и македонскиот јазик спомогнале што Торбешите во турско време не биле поалбанчени⁵⁾.

Спомнато е како Торбешите од поречието на Маркова Река сега често се иселуваат во Скопје. Во Скопје они, затоа што се муслимани, се населуваат во турскиот крај на

³⁾ Спореди М. Филиповиќ: Обичаји и веровања у скопској котлини, Српски етнографски зборник, књ. LIV, Београд 1939, стр. 447.

⁴⁾ Тоа ми кажуваа самите Торбеши, а и околните Албанци. Како особено слаби муслимани се сметаат Торбешите од Пагаруша, Долно Количане и Умово.

⁵⁾ А. Селищев 1931 година неточно заклучил кога напишал дека за последниве 30 до 40 години Торбешите во поречието на Маркова Река во знатен број биле поалбанчени (Говори области Скопја, Македонски прегледъ, год. VII, кн. 1, Софија 1931, стр. 64).

градот во кој постепено се претопуваат во Турци. Познато ми е дека едни такви фамилии (на пример, од Држилово и Цветово) во Скопје, при последниот државен попис на населението, се запишувале како „Турци“. Во Турци почнале да се претопуваат и пет торбешки фамилии, сега населени во Горно Лисиче недалеку од Скопје.

Карта на селата во кои живее торбешкото население во поречието на Маркова Река

(Држилово 1, Горогледа 2, Елово 3, Умово 4, Цветово 5),
Д. Количане 6, Пагаруша 7, Батинце 8, Љубош 9 и Г. Лисиче 10.

Меѓусебни етнографски претопувања меѓу Торбешите и православните Македонци во поречието на Маркова Река скоро воопшто немало. Во целата област се знаат само два такви незнатни случаи: еден муслимански торбешки род населен во Говрлево (Скендеровци) прешол во православје, и еден православен старинечки род во Пагаруша

(Панчевци) прешол во ислам. Такви односи не постојат ни сега, зашто е едина причина разликата на верата.

Верската поделба меѓу Торбешите и православните Македонци условила што помеѓу нив за време на Турците се јавила разлика и во националното чувство: сето православно население во поречието на Маркова Река стално се сметало како Македонци, додека Торбешите во национален поглед биле „Турци“, а ретко некои неопределени. Денес како „Турци“ се кажуваат само поедини стари Торбеши, додека кај останатите свеста дека се Македонци е сосем јасна.

Понапрешни писатели веќе утврдиле дека во торбешките села во поречието на Маркова Река се очувале говорни особини од дебарскиот крај⁶⁾. Оваа појава настапила затоа што Торбешите во денешнава област имаат компактни населби и така немале појаки врски со друго население. И на мене, како нестручњак за јазик, говорните особини од Дебарско во речникот кај денешните Торбеши често ми паднуваа в очи. Такви изрази се: торло, амо, кон амо, вор, топан, дорва, рока, мора, објало и многу други. Споменувам и тоа дека Торбешите во поречието на Маркова Река од Торбешите во поречието на Радика не се разликуваат многу ни по психичките, нити по расните особини.

⁶⁾ Ј. Х. Васиљевиќ: Муслимани наше крви у Јужној Србији, Београд 1924, стр. 25; А. Селищев: Спомнато дело, стр. 64.

Jov. F. Trifunoski

LES „TORBÉCHI“ DU BASSIN DE LA RIVIÈRE MARKOVA

Résumé

L'auteur expose quelques données antropogéographiques sur les Macédoniens musulmans connus sous le nom de „Torbéchi“ qui vivent répartis dans dix villages du bassin de la rivière Markova, affluent de droite du Vardar.

Les „Torbéchi“ du bassin de la rivière Markova sont venus principalement de la région environnant la rivière Radika dans la Macédoine Nord-Ouest. L'immigration s'est faite dans la deuxième moitié du 18e et dans la première moitié du 19e siècle. L'immigration s'est faite de deux manières: les uns ont immigré immédiatement dans les villages actuels, tandis que les autres sont arrivés s'arrêtant par étapes dans certains villages de plaine environnant Skopje.

A l'occasion de l'immigration les „Torbéchi“ s'installèrent dans les antiques villages où vivaient les anciennes familles macédoniennes orthodoxes. Plus tard les aborigènes de ces peuplades furent tout-à-fait expulsés. Par le fait que l'expulsion des aborigènes se fit peu-à-peu, de ceux-ci les immigrants conservèrent les appellations anciennes des villages et beaucoup de noms topographiques. Parmi les noms topographiques sont surtout intéressants ceux qui se rapportent aux églises détruites, aux habitants orthodoxes et à leurs antiquités.

Depuis le début du XXe siècle et jusqu'à nos jours, un nombre important de familles des „Torbéchi“ du bassin de la rivière Markova a complètement déménagé. Cette émigration s'est faite dans deux directions: vers Skopje et vers Asie Mineure.

Aux alentours des villages „Torbéchi“ vivent des Macédoniens orthodoxes et des Albanais musulmans. Les „Torbéchi“ ne contractèrent pas d'alliances matrimoniales avec les habitants plus haut cités et ainsi restèrent-ils encore aujourd'hui intacts du point de vue de l'ethnologie. C'est à cause de cela que les „Torbéchi“ du bassin de la rivière Markova ont encore de nos jours quelques particularités de langage comme dans le lieu d'origine, puis leur caractères psychiques et physiques n'ont pas beaucoup changé.

Les „Torbéchi“ du bassin de la rivière Markova sont arrivés comme musulmans. Mais ceux-ci n'observent pas tout-à-fait tous les préceptes de la religion musulmane. Les „Torbéchi“ savent parfaitement que leurs ancêtres étaient chrétiens.

Au point de vue de la nationalité, les „Torbéchi“ se considèrent nettement comme Macédoniens. Cependant, seulement quelques uns de leur plus vieux habitants se disent „Turcs“ à cause de la religion musulmane.
